

KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ ROMANINDA FEMİNİST SÖYLEMLER

Mustafa YİĞİTOĞLU

Arş. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi, myigitoglu@dicle.edu.tr

ÖZ

Anahtar kelimeler:
kadın, roman,
Feminizm, Hüseyin
Rahmi.

Tanzimat Dönemi sonrasında idari ve mali birçok yeniliğe adım atan Osmanlı toplumunun fikir ve düşünce dünyasında da yenilikler görülür. Bunlar, doğal olarak edebî eserlere de yansır. Dönemin aydınları, kölelikten eğitime kadar birçok sosyal soruna eserlerinde yer verir. Toplumun yarısını oluşturan kadınların durumuna dair de doğrudan ya da dolaylı eleştiriler getirilir. İlk dönemlerde kısmi olarak yer bulmaya başlayan kadın sorunları, ilerleyen süreçte ve II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında daha ayrıntılı bir şekilde irdelenir. Romancılar hem bireysel hem de toplumsal bir hüviyet taşıyan bu meseleye duyarsız kalmaz. Bu bağlamda değerlendirilebilecek yazarlar arasında Hüseyin Rahmi de yer alır. 1887 yılında yazın dünyasına giren Hüseyin Rahmi, romanlarında kadınların mağduriyeti, geri kalmışlığı, eşitsizliği, eğitimsizliği gibi hususları değişik yoğunlukta ele alır. Kadın haklarına odaklanan, bu hakları sorgulayan ve savunan feminizm, XX. yüzyıldan sonra yükselen bir akım olur. Yazın dünyasını da etkileyen feminizm, bazı romancılar tarafından eserlerin dokusuna dâhil edilir. Romancılar, ele aldıkları ya da almadıkları öğelerle bu hususta bir duruş sergiler. Hüseyin Rahmi Gürpınar, Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç romanında kadınların sosyal ve bireysel konumuna dair bazı eleştiriler geliştirerek roman kahramanları nezdinde çeşitli söylemlerde bulunur. Bu makalede, yazarın söz konusu romanı incelenmiş ve feminist öğelerin hangi söylemlerle eserde yer aldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan tespitler de bu bağlamda yorumlanmıştır.

FEMINIST DISCOURSES IN THE NOVEL OF A MARRIAGE UNDER A COMET

ABSTRACT

Keywords:
woman, novel,
Feminism, Huseyin
Rahmi.

Innovations are seen in the world of ideas and thoughts of the Ottoman society, which has taken many administrative and financial innovations after the Tanzimat period. These are also naturally reflected in literary works. The intellectuals of the period include many social problems in their works, from slavery to education. Direct or indirect criticism is made about the situation of the women who constitute the half of the society. The women's problems, which started to find a partial place in the early periods, is examined in more detail after the declaration of second constitutionalist period. The novelists are not insensitive to this issue, which has both an individual and a social identity. Hüseyin Rahmi is also among the authors who can be evaluated in this context. Hüseyin Rahmi, who entered the world of literature in 1887, deals with issues such as victimization of women, backwardness, inequality, and lack of education in his novels at different intensities. Feminism, focusing on women's rights, questioning and defending these rights, becomes a rising trend after the 20th century. Feminism, which also affects the world of literature, is included in the work of art by some novelists. The novelists take a stance on this subject, whether they are dealing with it or not. Hüseyin Rahmi Gürpınar makes some statements in his novel A Marriage Under A Comet, making some criticisms about the social and individual position of women in the presence of novel characters. In this paper, the novel of the author in question has been studied and it has been attempted to determine which discourses have been used for the feminist elements in the book. Thereafter, the findings have been interpreted in this context.

Giriş

Muhteva olarak sosyal problemleri ele alan romanlarda, toplumsal yapıya dair birçok çıkarıma ulaşılabilir. Roman kahramanlarının davranışları, sözleri, tutumları ya da romandaki muhtelif olaylar toplumsal yapı hakkında araştırmacılara ve okuyuculara çeşitli bilgiler verebilir. Hüseyin Rahmi de sosyal meselelere önem veren ve bunları ele alan bir romancıdır. Onun romanlarındaki kahramanlar, gerçek hayatta sıkça rastlanabilecek kişilerden seçilmiştir. Dolayısıyla kahramanların tutum ve davranışlarından yola çıkarak toplumsal değer yargılarına dair birtakım çıkarımlara ulaşılabilir.

Hüseyin Rahmi özellikle sosyal sorunları, bâtıl inançları, aile geçimsizliklerini, yüzeyde kalan Batılılaşmaları, ruh hastalarını konu edinen romanlarında daima gözlemden hareket eden realist natüralist bir yöntemle eski İstanbul'un gündelik hayatından çok canlı sahneler yansıtır (Necatigil, 1995: 160). Göçgün'ün tespitlerine göre toplumun gerisine itilmiş, yokluk içinde kıvranan aciz, zavallı kimseler ve onların problemleri, karı-koca geçimsizlikleri, kadın ve erkeğin isteğine aykırı yapılan evlilikler ve bunların olumsuz neticele-ri, yaşlı erkeklerle evlendirilen genç kızların fizyolojik ve ruhî ihtiyaçları ve ev içindeki veya dışındaki meşru olmayan münasebetler neticesinde ahlaki yozlaşma, toplumu temelinden sarsan fuhuş gibi hususlar Gürpınar'ın romanlarında değindiği sorunlardan bazılarıdır (1993: 603). *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanında da yazar; batıl inançlar, cehalet, eski- yeni çatışması gibi konuların yanında kadınların süregelen durumuna dair bazı hususları da inceler. Eserin bazı kısımlarında doğrudan feminizm bağlamında değerlendirilebilecek söylemlere rastlanır.

Dünyada kadın haklarına dair yaşanan gelişmelere paralel olarak Osmanlı toplumunda da görülen feminizm, dönemin edebî eserlerinde de yer alır. Türk romancılar, kadınların sorunlarını işlemeye başlar. "Hem Tanzimat hem de II. Meşrutiyet döneminde kadının içinde bulunduğu sıkıntılar ve yaşadığı problemler basın ve romanlar vasıtasıyla gündeme getirilmişti. Ancak, genellikle erkekler, kadınların yaşadığı problemleri tartışmışlardı" (Şimşek, 2017: 360). Hüseyin Rahmi de bu konuları ele alan yazarlar arasındadır. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanındaki feminist unsurlara geçmeden önce feminizm hakkında kısa bilgi vermek isabetli olacaktır.

1. Feminizm ve Feminist Eleştiri

Genel olarak kadını merkeze alan, onun bireysel

ve toplumsal haklarına dikkat çeken feminizm, *kadınla- ra ekonomik, siyasal, tüzel vb. toplumsal alanlarda erkeklerle eşit haklar sağlamayı amaçlayan toplumsal devrimin* şeklinde ifade edilir (Ozankaya, 1980: 69). Bir başka tanımda ise feminizm, *kadınların cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılığa uğramasını engelleme ve cinsiyet eşitliğini sağlama yolundaki çabalara verilen ad* olarak belirtilir (Nagl-Docekal, 2009: 219). Bu sınırlı tanımları genişletmek ve detaylandırmak mümkündür. Feminizm, aile hayatından iş hayatına kadar birçok alanda kadının karşılaştığı ya da maruz kaldığı zorlukları gündemine alır. Toplumsal yaşama katılma noktasında erkeklere nazaran kadınların mevcut konumu eleştirilir. Aktaş'ın (2013: 70) konuya dair tespitlerine göre, mevcut söylemler erkeği kamusal alana çıkarırken kadını özel alan içinde bırakır. Özel alanın objesi olan kadının farklı sosyal, ekonomik ve kültürel yaşam alanlarına katılımı engellenir. Eğitim imkânlarından mahrum bırakma, iş hayatındaki formel olmayan sektörlerde ucuz iş gücü olarak çalışma, erken yaşta evlilik gibi süreçlerle kadın kısıtlanır. Feminizm, kadının hep ikinci planda kalan, edilgen, güçsüz ve eksik kabul edilmesine karşı çıkar. Kadın kimliği, toplumun kadınlardan beklentileri ve kadınlara öngörülen roller çerçevesinde oluşur. Bunda toplumun kadını nasıl tanımladığı gerçeği yatar.

Yukarıda vurgulanan sorunların temeli, araştırmacının belirttiği gibi toplumun kadın algısıyla doğrudan ilgilidir. Süregelen yaşam biçimi ve değer yargısı kadını belirli kalıplara sokar. Feminizm bu kalıpları sorgular ve aşmayı hedefler. Nitekim feminizmin bir başka tanımında doğrudan bu hususa dikkat çekilir.

Kadınların erkekler tarafından meşru olmayan yollardan tahakkim altına alındığı inancına dayanan, bu tahakkimün kökenlerine inerek kadınları zayıf, duygusal, akılsız, ahlaki erdemlerden yoksun varlıklar olarak gösteren geleneksel anlayışı kırmayı kendine amaç edinen felsefi ve etik yaklaşımlar bütünü; erkeklerin tahakkimüne ve kadınların öznel deneyimlerinin hor görülmesine yol açan ön yargıları düzeltip kadınların haklarını genişleterek cinsler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak adına ortaya çıkan ve özellikle XX. yüzyılda iyice gelişen toplumsal bir hareket (Güçlü vd., 2003: 553).

Feminist hareketler, 1789 Fransız Devrimi'ne paralel olarak gündeme gelmeye başlar. Devrim sırasında Olympe de Gouges, devrimi yapanların kadın haklarına değinmediğini protesto etmek amacıyla *Kadın ve Kadın Yurttaş Bildirgesi*'ni yayımlar. 1792'de, kadınların toplumsal eşitliğinin önde gelen savunucularından Mary Wollstonecraft, *Kadın Haklarının Bir Savunusu*'nu yazar. Bu yazıda Fransız Devrimi'nin kadınlara eşit hak sağlamadaki başarısızlığından söz edilir. Bir başka öncü kuramcı olan Elizabeth Cady Stanton 1895 ve 1898 yıl-

larında bölümler hâlinde *Kadınların Kitabı Mukaddesi*'ni yazarak erkek yanlı olduğunu düşündüğü *Kitabı Mukaddes*'e eleştiriler getirir. Stanton, kadınların kurtuluşları için örgütlü dinin ortadan kaldırılması gerektiğini savunur (Good, 1992: 210).

Feminizmin öncülerinden biri kabul edilen Virginia Woolf, 1929 yılında yayımlanan *Kendine Ait Bir Oda* isimli eseriyle kadının mevcut durumunu irdeler. Eserine niçin *Kendine Ait Bir Oda* ismini verdiğini Woolf şöyle açıklar: “Bir kadının kendine ait bir odası ve geçinebilecek kadar geliri yoksa, roman ya da öykü yazabilmesi pek olası değildir” (Urgan, 2012: 50). Bu sözlerin temelinde, kadının ekonomik olarak güçlü olmasının önemi vardır. Bir kadının edebiyatla, sanatla ilgilenebilmesi ve bu alanlarda kendini geliştirebilmesi için maddi sorunlarını halletmiş olması gerekir. Daha geniş perspektiften bakıldığında kadının birey olabilmesi, entelektüel olarak ilerlemesi, iş yaşamına katılması, kendini gerçekleştirmesi gibi birçok hususun ekonomik bağımsızlıkla ilgili olduğu söylenebilir.

1949 yılında Simone de Beauvoir tarafından kaleme alınan *Kadın İkinci Cins* isimli eser feminizm açısından önem arz eder. Yazar bu çalışmada kadının farkındalığının toplum tarafından nasıl asgari seviyede tutulduğunu belirtir. Beauvoir'ın tespitlerine göre, başta anne baba olmak üzere bütün toplum kadına; eşine bağlılık, kendini adama, koca ve çocukları yaşatma gibi roller biçerek onu kandırır. Kadın da en kolay yol gösterildiği için söylenen yalanları kabul eder. Bu, kendine karşı işlediği suçların en büyüğüdür. “Senin doğuştan gelen eğilimin budur.” denerek kadın, bütün ömrü boyunca kandırılmaktadır. Kendi varlığının sorumluluğunu yüklenmesi gerektiği öğretilmeden bu şekilde yetişir. O da ister istemez başkasının koruyuculuğuna, sevgisine, yardımına, yönetimine yaslanır ve hiçbir şey yapmadan varlığını gerçekleştirebileceği umuduna kapılıp yanılgıya düşer (1993: 160). Kate Millett, 1969 yılında yayımladığı *Cinsel Politika* isimli yapıtında gerçek yaşamda kadının ezilişinin ve aşağılanışının erkeklerin yazdığı romanlara da yansıdığını kanıtlamaya çalışır. Millett, ataerkil toplumda kadını baskı altında tutmak için başvurulmuş politikayı inceler. Sonrasında cinsel devrimin tarihsel gelişimini ele alır ve seçtiği eserlerde yaptığı incelemelerle kadına ne gözle bakıldığını, kadının nasıl aşağılandığını göstererek ataerkil düzen hakkındaki iddialarını pekiştirir (Moran, 1994: 230). Benzer şekilde Mary Ellman *Kadınlar Hakkında Düşünmek* (1965) isimli kitabında erkekler tarafından yazılmış metinlerdeki kadın stereotiplerini mizahi bir dille ele alarak feminist eleştirinin öncülüğünü yapar (Aykut Türker, 2003: 295).

Dünya genelinde kadına dair söylemlerin geliştiği dönemlerde Osmanlı Devleti'nde de bazı değişimler olur. Bunun ilk örnekleri okullaşma oranıyla ilgilidir. Açılan okullarla kadınların eğitimine daha çok önem verilir. Bu hususta Şemsettin Sami şu yorumlarda bulunur: “Erkeklerle verilen eğitim yalnız kendi şahıslarında kalır, ölümleriyle yok olur. Kadınlara verilen eğitim ise çocuklarına ve gelecek nesillere de geçer. Erkekleri eğitmek gölge veren bir ağaç dikmek, kadınlara eğitim vermek ise hem gölge hem meyve verecek bir ağaç dikmek dikmektir” (akt. Keçeci Kurt, 2011: 50). Yine Ziya Gökalp 1922 yılında yazmış olduğu bir yazıyla kadın ve erkeğin eşit olmadığına dair fikirlere şöyle karşı çıkar:

Bazı müellifler, hayatiyet (biyoloji) ilmine istinaden kadının erkekten dün (aşağı) olduğunu ve bundan dolayı hiçbir vakit içtimâî kabiliyetlerce, erkeğe müsavî olamayacağını iddia ettiler. Bunlara göre kadın boyca erkekten daha kısa, vezince (tartıca) daha hafif, kandaki kırmızı küreye-lerce (yuvarlar) daha fakirdir... Filhakika bu ifadeler vakia mutabıktır. Fakat bu gibi uzvî hâletlerin içtimâî kabiliyetlerle ne münasebeti var? Erkekler arasında da kısa boylular yok mudur? Kısa boylu erkekler arasında uzun boylulardan daha ziyade içtimâî kabiliyet gösterenlerin mevcut olduğunu görmüyor muyuz? Erkekler arasında da vezince hafif veya kırmızı küreye-lerce fakir olanlar var (Göksel, 1963: 89).

Tanzimat sonrasında sosyal hayatla yakın bir şekilde gelişen edebiyatta kadınlar da yerini alır. İlk dönem kadın yazarlar şanslı değildir. Hayat tecrübesindeki eksiklikler, öncü kadın yazarların olmayışı onların en büyük açmazlarıdır. Yine de 1870 sonrasında gazetele- rin kadınlar için yayımlanan kısımları ve Ahmet Mithat gibi yazarların yüreklendirici çabaları kadınları cesaretlendirir (Argunşah, 2016: 9). Gazete sütunlarında düşüncelerini açıklama fırsatı bulan kadınlar, kendilerine özgü dergiler çıkarır. Bunlardan biri *Hanımlara Mahsus Gazete*'dir. Burada Fatma Aliye, Emine Semiye, Nigar Hanım, Makbule Leman, Farünnisa Hanım, Hamiyet Zehra, Keçecizade İkbâl gibi dönemin tanınmış kadın yazarları feminist hareketin filizlenmesini sağlar (Yapar Gönenç, 2006: 76). Osmanlı Devleti'nde feminizm sürecine dair şu genel tespitler yapılır:

Kadın mevzusu, Osmanlı aydını için netameli bir konuydu. Çünkü ilk defa karşı cins, kadınlar, toplumsal hayata iştirak etmek istemişti. Bu talep genellikle de bazı Batıcı aydın ve kadınların vasıtasıyla olmuştu. Haliyle, buna verilen tepki, çoğu kez sınırları zorlamıştı. İslamcılar, Türkçüler ve Batıcılar kendi meşreplerince feminizm meselesini anlamaya çalışmışlardı... Aydın bir kısmı kadınların yaşadığı problemin tek sebebinin din olduğunu vurgularken önemli bir kısmı bu düşünceye karşı çıkmıştı. Bunlara göre, İslam kadına gerekli hakları vermişti, ancak zaman içerisinde değişik örf adet ve kültürlerin etkisinde kalan İslami anlayış, öğretinin buna sebebiyet verdiğini ileri sürmüşlerdi. Ancak, bu belirtilmekle birlikte, dile getirilen çarpıklığın düzeltilmesi için herhangi bir girişimde bulunulma-

mişti. Feminizm konusu Batı'da çok tartışılıp ve üzerine yazılmıştı. Osmanlı aydını feminizmin tam anlaşılması için bu konuda çeviriler yapmış ve feminizme ders kitaplarında yer vermişti. Bu kadar çabadan sonra pozitif bazı gelişmelerin yaşanması normaldi. Çalışma ve eğitim alma hakkı gibi belli başlı edinimler bunun göstergesi olmuştur. Uzun yıllar süren savaş ortamı, Osmanlı kadının toplumsallaşmasını sağlamıştır. Tanzimat'ın mirası ve II. Meşrutiyet birikimi Cumhuriyetin bu meseledeki Batıcı yorumuna katkı sağlamış ve bunu şekillendirmiştir (Şimşek, 2017: 360-361).

Hem dünya genelinde hem de Türkiye'de 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kadın haklarına dair geniş çapta ilerlemeler görülür. Marshall'ın tespitlerine göre, 1969'dan sonra gelişen feminizm dalgası dünyanın birçok ülkesinde karşılık bulur. Artık daha çok sayıda kadın, akademik çalışmalarla kendilerini kabul ettirmek ister. Kadınların yaşamlarına dair akademik çalışmalar artar. Toplumsal cinsiyet, ataerkillik ve cinsiyet rolleri gibi kavramlardan yararlanılarak cinsiyet eşitsizliği hakkında kuramlar geliştirilir (2014: 240). Bu kuramlar, feminist edebiyat eleştirisinin de dayandığı temellerdir. Edebî ürünlerdeki kadına dair izlekler çeşitli yönleriyle ele alınır ve feminizm açısından değerlendirilir.

... feminist hareketin bir parçası olarak 1960'lardan bu yana gelişen feminist eleştiri, erkek yazarların eserlerinde kadına karşı takılan tavır meydana koymakla işe başlamış, daha sonra kadın yazarlara yönelmiş, onların eserlerindeki özellikleri saptamış ve edebiyat tarihine de kadın yazarların ayrı bir gelenek oluşturduklarını kanıtlamaya çalışmıştır. Ve nihayet, ataerkil düzende dilin de kadını aşışılama ve ezme aracı olduğunu belirterek kadın söylemi sorununu gündeme getirmiştir (Moran, 1994: 240).

Moran'ın bahsettiği üzere temel argümanı dil olan edebiyatın, ataerkil düzende kadınlara dair geliştirdiği söylemler, süregelen kadın algısını devam ettirme bakımından farkında olarak ya da olmayarak olumsuz bir görev üstlenebilir. Maggie Humm, bu bağlamda feminist edebiyat eleştirisinin fonksiyonlarını şöyle belirtir: Feminist eleştirinin ilgilendiği sorunlardan biri eril edebiyat tarihi konusunun, eril metinlerin yeniden incelenmesi, bunların ataerkil varsayımlarının saptanmasıdır. İncelenen bu metinlerde kadınların toplumsal, kültürel ve ideolojik normlara göre nasıl temsil edildiğinin gösterilerek konumlandırılması amaçlanır. Edebiyatta bir izlek olarak kadınlara baskı yapılması üzerinde odaklanır. Kadın okurun erkeklerin ürettiği yapıtların tüketicisi olduğunu varsayar (2002: 26). Bu tespitlerde son cümle ayrı bir önem taşır. Erkeklerin yazdığı metinler, kadın okuyucular tarafından okunur dolayısıyla kadının algı dünyası şekillenir. Yani, kadın asgari bir bilinçle kendisinin toplum içerisindeki konumunu ve vazifelerini edebî metinlerden örtük olarak edinebilir. Yazarın

önceki tespitlerine de geniş perspektiften bakıldığında ataerkil bir düzenin devam etmesi için eril karakterli metinlerin erkekler tarafından kaleme alındığı görülür.

20. yüzyıldan sonra önem kazanan feminizm, birçok sanat dalı gibi edebiyatta da karşılık bulur. Yazarlar, eserlerinde bu hususu doğrudan ele aldıkları gibi satır aralarında da konuya yer verebilir. Hüseyin Rahmi de kadın sorunlarını değişik yoğunlukta ele almış ve dönemin şartlarına göre kadınların durumunu incelemiştir. Yazarın *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç* romanı, bu bağlamda değerlendirilebilecek bir yapıttır.

2. Romanın Özeti

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç romanında mekân İstanbul'dur. Hüseyin Rahmi, 1910 yılında Dünya'ya çarpma ihtimali olan Halley Kuyruklu Yıldızı'nın, İstanbul'daki hayatı nasıl etkilediğini konu edinir. Halley Kuyruklu Yıldızı'nın Dünya'ya çarpma ihtimali, romanın olay örgüsünü doğrudan şekillendirir. Nitekim roman kahramanlarından İrfan Galip ve Feriha Davut'un evlilikle neticelenen mektuplaşmaları bu vesileyle başlar. Yazar, bütün bunları yer yer mizahî bir üslupla kaleme alır.

İrfan Galip yirmi iki yirmi üç yaşlarında, yeni edebiyat kuşağından ve öğrenimini İstanbul okullarında tamamlayan biridir. Romancının ifadesiyle, *gururu anlayış ve bilgisinden üstündür* (Gürpınar, 2014: 43). Tabiat bilgisi ve felsefe alanlarında özel gayretleriyle bilgi edinmiş olan İrfan Galip, şöhret kazanma hırsıyla çeşitli dergilere yazılar gönderir ancak bu yazılar yeterince ilgi görmez. Onun genel algısına dair romanda, "...felsefenin, fiziğin, ilim ve bilginin temelini şikayet zannediyordu. Hiçbir şeyden memnun değildi. Memleketinden, milliyetinden, ailesinden, hemen her şeyden şikayetçiydi." yorumu yapılır (Gürpınar, 2014: 44).

Memleketin gidişatı hakkında büyük bir umutsuzluk duyan İrfan Galip, evlilik meselesinde de olumsuz düşünür. O, memlekette kendine layık bir eş bulamayacağına inanır. Ayrıca böyle bir memlekette evlat yetiştirmenin manasız olduğu kanaatindedir. Yine de hayal dünyasında güzel kadınları tasavvur eden İrfan Galip, bir gün bir kadına yaklaşıp kulağının dibine birkaç güzel söz söyler. Acemiliği sebebiyle ne söylediği pek anlaşılmayınca kadının hakir bakışlarına maruz kalır. Sonrasında kadın, tek kelime söylemeden oradan uzaklaşır. İrfan Galip, bu hadiseden sonra kadınlara düşman kesilir ve kadınların eksikliği, gelişmemişliği, zayıf davranışları hakkında birçok makale kaleme alır. Romanda bunların ayrıntılarına dair pek bilgi verilmez. Bütün bunlara rağmen o, içten içe aradığı kadını bulma

ümidini tamamıyla yitirmez.

Kuyruklu yıldızın Dünya'ya çarpma ihtimali ahalii endişeye sevk eder. İrfan Galip bunu fırsat bilip mahalledeki kadınlara, konu hakkında konferans vermeyi kararlaştırır. Bu vesileyle kadınlardan öç almayı amaçlayan İrfan Galip, Aksaray'daki evinde birçok kadını ağırlar ve onları endişelendirecek bir üslupta kuyruklu yıldızın çarpmasıyla muhtemel felaketleri anlatır. Bunları da gördüğü rüyalarla ilişkilendirir.

Birinci konferanstan birkaç gün sonra İrfan Galip bürosunda otururken çarşafı, peçeli bir kadın gelir ve ona bir mektup verir. Mektup, Halley Kuyruklu Yıldızı hakkında bilgi edinmek isteyen bir genç kızdan gelmiştir. Eşitlik, adalet gibi kavramlardan bahseden genç kız spor yapar, ilme merak duyar. Kabına sığmayan bir ruha sahip olan bu genç kız, İrfan Galip'in ilgisini çeker. Romanda Feriha Davut ve İrfan Galip'in mektuplaşmaları bu şekilde başlar ve süreç devam eder. Sonraki mektuplarda İrfan Galip aşkını ilan eder fakat Feriha mesafeli davranır ve kendisinin tasavvur edildiği kadar güzel olmadığını belirtir. Hiç görmediği bir kıza mektuplar vesilesiyle âşık olan İrfan Galip, onunla evlenmek ister. Feriha ise bir şartla evlenmeye ikna olur. Zifaf gecesi, kuyruklu yıldızın Dünya'ya yaklaştığı geceden sonra yaşanacaktır. Neticede evlenen çift, kuyruklu yıldızın Dünya'ya çarpmadan geçtiği gecenin sabahında vuslata ererler.

3. Romandaki Feminist Söylemler

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç romanı, evlerin dip dibe olduğu, kadınların pencereden pencereye konuştuğu ve komşuluk ilişkilerinin samimi yaşandığı sıcak bir mahalle ortamıyla açılır. Romanın hemen başında, mahalleli kadınların kuyruklu yıldızın Dünya'ya çarpma ihtimaline karşın tedirginlikleri mizahi bir üslupla anlatılır. Diyalog şeklinde ilerleyen bu bölümlerde Emeti Hanım'ın sözleri feminizm açısından dikkat çekicidir.

Emeti Hanım, mahallenin sıradan kadınlarından biridir. Onun kuyruklu yıldız hakkındaki fikirleri bir yandan cehaletini gösterir diğer yandan değer yargıları hakkında ipucu verir. Hüseyin Rahmi, seçmiş olduğu bu tipi konuşturarak mahalledeki birçok kadının ortak düşüncelerini dile getirir. Emeti Hanım, öncelikle genç kızları hedef alır ve onların tehlikeli olduğunu belirtir. Bu hususta yaşadığı bir deneyim, onu böyle düşünmeye sevk eder. Emeti Hanım'ın özellikle son sözleri süregelen kadın algısının bir özeti niteliğindedir: "Kıyamet alametleri. İşte ben gene söylerim. Bu gökteki kuyruklu, yerdekilerin kötülüğünden çıktı." ifadesi, bir kadının

diğer kadınlar hakkındaki algısını açık bir şekilde gösterir. Buna göre, başa gelen felaketin asıl sebebi kadınların ahlak dışı davranışlarıdır. Kıyametin belirtilerinden kabul edilen böyle bir meselede sadece kadınlar yargılanmış ve suçlu bulunmuştur. Bütün bunlar yine bir kadın tarafından zikredilir. Yani kadını suçlayan, mahkûm eden, kontrol eden, denetleyen yine bir kadındır. Erkek, mevzubahis bile edilmez. Bu algı, toplumsal normlar çerçevesinde Emeti Hanım'a öğretilmiştir. Kadınların kadın haklarını savunmaması, Virginia Woolf'un da dikkatini çeker. Nitekim o da "Kadınlar kadınlara sert davranırlar. Kadınlar kadınlardan hoşlanmazlar." der (Woolf, 2010: 124). Elbette ki bunun sebepleri çok çeşitlidir. Nitekim Woolf'un, *Kendine Ait Bir Oda* isimli eseri, içinde yalnızca bir kadının bulunduğu, kitap okuyup yazı yazdığı bir odayı ifade etmiyordu. Aynı zamanda, kadınların birbirine bağlanmasına, seslerini birbirine duyurmasına olanak veren bir kadın geleneğini anlatmaktadır (Arık Kırtıl, 2003: 131). Hüseyin Rahmi, romanda kadınlar arasındaki kısır döngüye işaret ederek kadının, kadın algısını ve hemcinsine karşı tutumunu okuyucuya gösterir.

Romanın başkışilerinden İrfan Galip evlenme konusunda pek ümitli değildir. Ağabeyi Ragıp'ın kötü giden evliliği onu tümünden ümitsiz kılar. Yaşadığı toplarlarda kendine uygun bir kadın bulamayacağını düşünür. Yine de bazen güzel kadınlara denk geldiğinde bu fikrinden sıyrılır. Utangaç ve cesaretsiz biri olan İrfan Galip, yine güzel bir kadına rastladığı bir gün cesaretini toplayarak onun kulağına birkaç kelime mırıldanır. Sonrası ise şöyle gelişir:

O kadar acemice ki, birbirini takip eden her kelimede sesi kuvvetten düşüyor, sözler açıklığını kaybediyor, sonunda anlaşılmaz birer mırıltı halini alıyordu. Genç kadın İrfan'ın bu tereddütlü, çekingen, şaşkıncı teca-vüzüne karşı cevap olarak derin bir garipse me manasıyla kaşlarını kaldırdı, dudaklarını büzdü, delikanlıyı aşağılayıcı bir alaylı bakışla süzdü. Şemsiyesini indirip tek kelime söylemeden yürüyüverdi (Gürpınar, 2014: 50).

Romanda geçen bu hadise, kadının maruz kaldığı taciz vakalarına bir örnek teşkil eder. Mevzubahis kadın olduğu zaman erkekteki iktidar ve ahlak sınırı genişler. Normal zamanlarda otokontrol mekanizması dışına pek çıkmayan erkek, cinsellikte sınırları aşabilir. Konuya dair Beauvoir şu tespitleri yapar:

Erkek, Hegel'in fikrini seve seve uygular kendisine, bu fikre göre, her birey evrensel doğru kendisini aştığı oranda ahlâki saygınlık kazanmaktadır: öbür cinsle benzemeyen bir birey olarak, erkeğin arzuya ve zeve hakkı vardır. Bu yüzden de, kadımla ilişkileri, ahlâkın uygulanmaz olduğu, davranışların iyi kötü diye ayrıldığı olumsuz bir alana girmektedir (1993: 24-25).

Her ne kadar mizahi bir üslup kullanılsa da esa-

sen romancı bu durumu eleştirir. Kadının hiçbir tepki vermeden oradan uzaklaşması, İrfan Galip'i tamamıyla çileden çıkarır: "İrfan, bu sessiz hareket karşısında öldü, bitti, eridi. O günden sonra kadınlara düşman oldu. Erkeklerle göre kadınların eksikliği, zayıf davranışları, birçok tabii hallerdeki gelişmemişliği üzerine makaleler yayınladı" (Gürpınar, 2014: 50). İrfan Galip, başından geçen bu basit hadise neticesinde kadın düşmanı kesilir ve onlardan intikam almaya karar verir. Böyle sıradan bir hadise neticesinde erkeğin takındığı tavır dikkat çekicidir. İrfan Galip'in kanısına göre kendisine karşılık vermeyen kadın, zayıf ve eksik bir yapıya sahiptir. Bunda İrfan Galip'in kişiliği de söz konusudur. Ama yine de bir kadının erkek tarafından nasıl yorumlandığını göstermesi açısından bu örnek önemlidir. Kadını ikinci sınıf olarak kabul eden anlayışın bir yansıması olan bu görüş, o dönem tartışmalar doğurur. Romancı, bütün bunları anlatarak esasında kadına neden ikinci sınıf olarak bakıldığının mizahi bir eleştirisini yapar. Bir yandan erkeklik gururu diğer yandan toplumsal algı, kadını statü olarak daha değersiz kılar. Gürpınar, bunlardan bahsettikten sonra romanın kurgusal yapısını farklı bir mecraaya sürükler ve İrfan Galip'i bir kadınla tanıştır. Feriha Davut, İrfan Galip'i birçok açıdan dönüştürecek.

Kadınlardan intikam almak isteyen İrfan Galip, kuyruklu yıldızın Dünya'ya çarpma ihtimali ile ilgili konferans vermeyi kararlaştırır. Bu sebeple mahalledeki kadınları evinde toplar ve onları endişelendirecek muhtemel hadiselerden bahseder. Bu toplantı esnasında kadınlar, bir müddet sonra kendi aralarında konuşmaya başlar. Emeti Hanım, genç kızların dünyasını alaycı bir şekilde şöyle özetler: "— A, ilahi evladım, ne konuşacaklar? Söyleştikleri ya âşıktır, ya koca. Kıyametler kopsa, onlar başka şey düşünmezler... Geçen günü Mebrure'yi işitmedin mi? Ah, kuyruklu gelse de kuyruğunu okşasak demiyor muydu? Çatacak yıldızı, Van Kedis'i'nden beter ettiler" (Gürpınar, 2014: 63).

Yukarıdaki sözler, kadının dar dünyasına vurgu yapar. Genç kızlar, muhtemel felaketi umursamaz, onlar için esas endişe aşk ve kocadır. Bu tutum, doğrudan kadının sosyal hayatı ve eğitimsizliğiyle alakalıdır. "Cumhuriyet'in ilân edildiği 1923 yılını izleyen 1923-24 öğretim yılında Türkiye'nin nüfusu yaklaşık 11-12 milyon kadardı. Bu nüfusun ancak yüzde onu ve kadın nüfusunun ise ancak yüzde üçü okuyazardı" (Karagözoğlu, 1985: 198). Kendine bir yaşam kuramayan eğitimsiz kadın, kendine sunulan hayatı yaşamak zorunda bırakılır. Yine yapılan tespitlerde söz konusu dönemdeki kadınların kısıtlı imkânları şöyle açıklanır: "Osmanlı kadınları, şehirli kadınlar, Tanzimat'ın ilanına kadar evin içindedir. Kadınların dış dünya ile bağlan-

ları sınırlıdır. Toplumsal hayatla ilişkileri küçük çevreleri içerisinde gerçekleşir. Avrupa'daki gelişmelerden etkilenen Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Fermanı'nı ilan etmesiyle kadınların toplumsallaşmasına yönelik süreç başlar" (Dulum, 2006: 18).

Hüseyin Rahmi, roman kişilerini konuşturarak kadınların mevcut durumlarını gösterir ve eleştirir. Dünya'ya kuyruklu yıldızın çarpması, onlar için pek mühim bir şey değildir. Olayın vahametinin farkında olmayan kadınların bu durumu onların süregelen eğitimsizliği ve sosyal yaşamının bir sonucudur. Bu bağlamda kadın haklarına dolaylı bir gönderme yapılır.

Feriha Davut, romanda kadın haklarının savunucusu durumundadır. O; kendi kabuğuna sığamayan, zeki, yeniliklere açık, spor yapan, ilimle kendince uğraşan, meraklı biridir. Hüseyin Rahmi'nin diğer kahramanlarına göre onun farkı şöyle ifade edilir:

İlk defa olarak Feriha, İffet ve Tesadüfün Saibe'si gibi hayat karşısında mağlup olup olmemiş, veya Ayninur gibi intihar etmemiştir. O, zekâsı ve cüretkârlığı sayesinde, aynı zamanda tesadüfün de yardımıyla, istediği gibi evlenmeye muvaffak olabilmıştır. Ondan evvelki kadın tipleri daima mazlum sakin, başı öniinde kadınlardı. Kocaları onların karşısında yüksek sesle konuşur, emrederler, suçlu bile olsalar yine hâkim mevkide bulunurlardı. Aynı zamanda bu kadınlar âdetlerin dışına çıkmaktan çok korkarlardı. Feriha ise cüretlidir, tavır ve hareketleri serbesttir, kocasını daha evlenmeden mağlup etmiş, mütehakim bir kadın tipi olarak ortaya çıkmıştır. Yalnız onun da öteki kadınlar derecesinde ciddiye aldığı ve mühimlediği bir şey var: namus ve iffet telakkisi (Berkas, 1945: 543).

Romanda feminizm temsilcisi olarak Feriha Davut öne çıkar (Göçgün, 1993: 597). Onun kendi durumundan yola çıkarak yaptığı tespitler, dönemin kadınlarının içinde bulunduğu şartları gösterir. İrfan Galip'e ilk mektubunu yazan Feriha Davut, kendi kısıtlanmış dünyasını şöyle anlatır:

Ben ne kadar antikalıklara meraklı bir kıyım, bilseniz... Ben spor delisiyim, ah ne yapayım ki Tanrı beni kadın yaratmış... Bu kadar spor meraklısı olup da nereyi gezdiğim var? Hele o kapanık kış günlerinde evde patlarım Tanrı bilir ya... Evde piyanom var, mandolinim var, udum var. Kitaplarım, nakış işleyen makinelerim, her şeyim var. Ama bazen o kadar sıkılırım ki, bunların hepsini pencereden bahçeye atacağım gelir... Annemden izin isterim. Sokağa gönder diye yalvarırım. Gönlü olursa yanına dadımı, lalamı takar, yüziüm sımsıkı kapalı olarak Beyazıt'a kadar gönderir... İçimdeki ağırlığı böyle de gideremezsem ne yaparım bilir misiniz? Söz aramızda, aman kimse duymasın, usulca yükün içinden tavanarasına sıvırırm, çatı kapağım açarım, dama çıkarım... Birkaç ay önce şakacı komşulardan biri beni görmüş, anneme söylemiş. Aman Yarabbi, işitmediğim lakırdı kalmadı. Meğerse bir kız için dama çıkmak pek ayıpmış. Bu memlekette kızlar için ayıp olmayan ne var acaba? Beni biraz okutup yazdırtılar. Ama insafsızlar, bu öğrenim sermayemi kullanmaya hiç meydan vermiyorlar. Ben

de öteki benzerlerim gibi gazetelere makale, hele ah, ah, kadınlığa ait faydalı konularda minimini süslü kitaplar yazmak istiyorum... Gazetelerde kadınlar aleyhindeki makalelerinizi gördüm. İşte kadın düşmanı bir bey dedim. Bu mektubu yazmaya cesaret ettim. Beni bir kadın değil, kendiniz gibi bir erkek farz etmenizi rica ederim. Öylelikle dost olabiliriz. Bakınız sizin kadın düşmanlığınıza ben kızmıyorum. Benim de erkeklerden şikâyetime siz gücenmeyiniz (Gürpınar, 2014: 88-91).

Feriha Davut mektubunu *kadın doğduğuna üzgün bir zavallı* notuyla bitirir. Esasında bu not, onun mustarip olduğu hususu açıkça dile getirir. Aktaş'ın tespitlerine göre kadına ilişkin kültürel tanımlamalar, aile ve toplum tarafından şekillenmiştir. Kadını toplumsal yaşamdan dışlayan geleneksel eğilim, kadının yaşam alanlarını da sınırlamıştır. "Böylelikle erkek egemen anlayışı üzerine inşa edilmiş geleneksel yapı kadını baskılayıp annelik ve ev kadınlığı rolüyle sınırlarken kadına yönelik yaşamsal fırsatları da dar sınırlar içerisine hapsetmektedir" (2013: 57). Romanda Feriha Davut'un yaşamı da bu doğrultudadır. Kendi yaşamına dair bazı bilgiler veren Feriha Davut, bir genç kızın sıkıştırılmış hâlini açıkça ortaya koyar. Yaşadığı ev, her türlü imkânın mevcut olduğu bir hapisane niteliğindedir. Maddi olarak bir sorun yaşamasa da o, birey olarak kendini gerçekleştirme noktasında birçok engelle karşılaşır. Spor yapmak, gezmek ister fakat bunlar kısıtlanır, İstanbul'u çatıdan izlemek ister fakat bu, bir genç kız için ayıp görülür, entelektüel olarak kendini geliştirmesine müsaade edilmez. Bu ve benzeri birçok sorunla karşı karşıya kalan Feriha Davut, kadın doğduğu için üzgündür. Hüseyin Rahmi, Feriha Davut'un nezdinde kadınların ahvalini ortaya koyar. Esasında Feriha Davut, birçok kadına göre çok şanslı ve geniş imkânlara sahip biridir. Ancak maddi imkânlarla sahip olmak bile tek başına, bir kadının önündeki engelleri aşmasında yeterli değildir. Toplumsal değer yargıları, kadına biçilen rol, eğitimin kısıtlılığı gibi birçok sorun kadının önündeki başlıca engellerdir. Feriha Davut, sonraki mektubunda konuya dair şunu söyler: "Kadına, şeriat hududunu geçercesine birçok emirler veriyorsunuz. Zavallı her dediğinizi kabul ediyor. Her sözünüze eyvallah diyor. Bu yolda yetiştirdiğiniz kadını şimdi ne hakla beğenmiyorsunuz" (Gürpınar, 2014: 115)? Romanda bu hususları dile getiren Feriha Davut, feminist söylemin temsilcisi niteliğindedir.

Feriha Davut'un sonraki mektubunda da birçok feminist söyleme rastlanır. O, ilk mektubunda aşka dair herhangi bir imada bulunmamış buna rağmen İrfan Galip, ona âşık olduğunu belirtmiştir. Bu husustan yola çıkan Feriha Davut birçok eleştiride bulunur.

Memleketimizde biraz serbest davranan kızları, herkes kötü gözle görüyor. Eserlerinizdeki ciddiliğe bakarak sizi bu umumi kusurun üstünde

bir fikir sahibi insan diye kabul etmiştim. Bizde umumî bir hastalık şeklinde olan bu davranışın yaygınlığından meğer siz de kurtulamamışsınız. Sokakta edebiyatla giden örtülü bir kadına uşak takımından birtakım aşağılık kimselerin bile ne kadar aşırı bir cesaretle laf attıklarını bilirsiniz. Bu neden? Memleketimizde kadının her saldırışa hazımla karşı koymaya mecbur, aşağı yaradılışlı sayılmasından... Sırf erkeklere eğlence olmak için yaradılmış sayılmasından... Başka milletlerin gözündeki bir kadının tabii hallerden sayılacak en ufak bir serbest hareketi burada aşıfteliğine veriliyor. İşte bunun örneği de size yazdığım mektuba gördüğüm karşılıktır (Gürpınar, 2014: 111).

Dönemin kadınlarına göre sıradan olmayan Feriha Davut, toplumsal yapının bir kadına çizdiği sınırların dışına çıkmış ve bir erkeğe mektup yazarak biraz serbest davranmıştır. Serbest davranan kadınlara kötü gözle bakıldığını belirten Feriha Davut, İrfan Galip'in de aynı gözle kendisine baktığını söyler. Diğer taraftan tacize uğrayan kadınlardan, kadının aşağı yaradılışlı sayılmasından, erkeklerin kadını eğlence olarak görmesinden bahsederek genel durumu özetler ve mağduriyetleri dile getirir. Ona göre bu genel durumdan kadınlar da sorumludur. Kadınların bilgisizlikleri ve zayıflıkları erkekleri böyle davranmaya sevk etmiştir. Feriha Davut, mektubun sonraki bölümlerinde ise kadınların durumunu daha etraflıca anlatır:

Evlerde vakit geçirmek için icat edilmiş kadın eğlenceleri artık ruhumdaki ağırlığı gidermeye yetişmiyor. Sporculuğa, bizde erkeklere mahsus sayılan eğlencelere kalkışıyorum. Bir Türk kadını için böyle şeylerin yapılması değil, akla getirilmesi bile büyük bir cesarettir. Ama ne yapalım? Bizi, âdetler birçok şeyden yoksun bırakıyor, ama tabiat bırakmıyor. Tabiat bize de çalışmaya ihtiyacı olan bir beyin, sinir, kaslar vermiş. Bunlar işlemek ister... Hijyenden çocuk sağlığından bahsolunduğunu belki işitmişsinizdir. Ama memleketimizde kadınların sağlığına dair sözler söylendiğini hiç duydunuz mu? Yoktur. Bunu kimse düşünmez. Böyle şey akla bile gelmez (Gürpınar, 2014: 113).

Ev işlerinden kadın sağlığına kadar birçok hususa değinen Feriha Davut, muhatabında bir farkındalık yaratmayı amaçlar. O, kadınların sözcüsü durumundadır. Hüseyin Rahmi, kadın bir kahramanı konuşturarak kadınların hayatlarına dair okuyucuyu bilgilendirir ve imkânsızlıkları eleştirir.

Yukarıda Feriha Davut'un sosyal yaşamda karşılaştığı engellerden bazılarına değinilmiştir. İrfan Galip'e gönderdiği ilk mektupta evlilik konusunda da bazı eleştirilere yer verir. Gazetelerde yazı yazmak isteyen Feriha Davut, ailesi tarafından "Sana sahip olacak adam müsaade ederse o zaman yazarsın!" sözüyle engellenir. Feriha Davut ise bu durumdan duyduğu sıkıntıyı şöyle dile getirir: "İşitmiyor musunuz? Bana sahip olacak o adam... Offf... Şimdiden o adamı hiç sevmiyorum. Çün-

kü daha adını bilmeden, yüzünü görmeden bu adamın isteğine, emrine boyun eğmiş bulunuyorum. Babamın sahipliğinden çıkıp onun emri altına mı gireceğim” (Gürpınar, 2014: 90)? Romancının dokunduğu bu mesele bugün bile kimi yerlerde geçerliliğini sürdürmektedir. Evlilik sürecinde kadının, bir eşten ziyade bir sahip bulma amacıyla ailesi tarafından istemediği kişiyle evlendirilmesi birçok romanda işlenegelir. Namık Kemal 1872 yılında *İbret* gazetesinde *Aile* başlıklı yazısında bu hususu o gün bile eleştirir: “Ne zamana kadar valideler kızlarını satılık meta gibi senelerce her gün, bir esirci bakışlı görücünün nazar-ı meyaib-cüyanesine arz ettikten sonra hediyelik cariye gibi bir kerecik rızasını bile sormaya tenezzül etmeksizin kendi beğendiği bir adamın eline teslim edecek” (akt. Kümbetoğlu, 2010: 39).

İrfan Galip, Feriha Davut’tan aldığı mektuptan çok etkilenir. Kadınlara karşı beslediği düşmanlık birden son bulur. Romancı, bu hususu ironik bir şekilde şöyle ifade eder: “Kadınlara karşı o güne kadar olan şiddetli düşmanlığı onlardan gereği gibi yüz bulamadığı içinmiş. Bunu anladı. O yazıların her satırında belki her kelimesinde tarife sığmaz bir çekicilik, büyüleyici bir tesir buluyor, derin, yüce bir şiir okur gibi kendinden geçip gidiyordu” (Gürpınar, 1994: 91). Mektuptan etkilenen ve bir kadından ilk kez ilgi gören İrfan Galip, karşısındaki kadını zihninde hayal eder. Bahsedilen hususlardan yola çıkarak onu, ideal ve güzel bir kadın olarak düşünür ve ona âşık olur. “Bu anda siz benim için bir hayal, ama senelerden beri kuruntularımın bütün sanatçı ve güzellik seven yaratıcılığıyla ortaya koyduğu ve bugün gerçeğe çevrilmiş olan bir güzellik hayalisiniz” (Gürpınar, 2014: 94).

Esasında romanın bu aşamasında kadın için öne çıkan iki hususla karşılaşılır. Bir *kişi* olarak kadın ve bir *dişi* olarak kadın sorunsalıyla önce İrfan Galip sonra da okuyucu yüzleşir. Feriha Davut, mektupta yazdıklarıyla kişiliğini ispatlamıştır. İrfan Galip de onu çok güzel bir kadın şeklinde tasavvur ederek onun dişiliğini ispatlamıştır. Ancak sonraki mektupta Feriha Davut, “Dosta en büyük ihtiyacı olanlar, çirkinlerdir. Yoksulluklarını bildiklerinden çirkinliklerini gizlemek için çoğu zaman meziyetler ve bilgiler kazanmaya çalışırlar. İşte ben bu çirkinlerden biriyim.” diyerek kendi durumunu açıklar ve çirkinliğini nasıl kapattığını belirtir (Gürpınar, 2014: 112-113). İlk etapta İrfan Galip, çirkinlik konusunda kesin bir tavır sergiler ve gönderdiği cevabi mektupta şunları yazar:

Maddenizin artık önemi kalmadı. Huyunuzu beğendim, biçiminiz her ne olsa makbulümdür. Siz bana madde olarak değil, ama mektuplarımızla göründünüz. Cisminizle değil, ruhunuzla göründünüz. İnleyen

ruhunuzdaki yaraları okudum, gördüm, aynı hastalığa tutulmuş olduğumuzu anladım. Niçin bu ruh eşliğinden faydalanarak cisimlerimizi birleştirmeye atılmayalım... Ben şimdi güzelliğin bilinen kurallarından çıktım. Güzel sanatları, estetiği, her bir şeyi inkâr ediyorum. Siz neyseniz güzellik işte odur. Sizi her ne şekil ve vasıfta bulursam onu kendim için sırf güzellik sayacağım. Sanatta örnek ve ölçü sayacağım (Gürpınar, 2014: 121-123).

İrfan Galip’in bu sözleri, ruh güzelliğinin ve kişiliğin, dış güzelliğe tercih edildiğine delalettir. O, sevdiğini en güzel kabul etmiş ve görmeden ona âşık olmuştur. Ancak romanın ilerleyen bölümlerinde İrfan Galip’te bir tereddüt oluşur. Evde verilen konferans sonrasında evin hizmetçisi çok güzel bir kız gördüğünü belirtir. İrfan Galip, bu güzel kızın mektuplaştığı kız olduğunu düşünür ve buna inanmaya başlar. “Tanımadığı sevgilisi kendi çirkinliği hakkında İrfan’a ne kadar ısrarlı ve kesin sözler söylemiş olursa olsun, delikanlı bu garip iddiayı hep ters yorumluyor, yani kız çirkinlikte ne kadar ısrar ederse, aksine o kadar güzel olduğuna inanıyordu” (Gürpınar, 2014:129). Bu, eleştirilebilecek bir durumdur. Feminizmde kadına zorla dayatılan güzellik sorgulanır. Güzelliğin, feminist eleştirideki durumuna dair şu tespitler yapılır:

Feministler ve genel olarak düşünen erkek ve kadınlar güzellik hakkında derin bir kararsızlığa [düşmektedir]. Güzellik, hem gücün kaynağı olarak görülür, hem de iç dünyayı görmeyi perdelemesi sebebiyle zayıflık ve köleliğin sebebi olarak değerlendirilebilir. Kadınların her şeyleriyle toplumda kabul edilme istekleri derinden hissedilebilir. Bunun nedeni güzellik ‘katıksız avantaj’ olmanın yanında rahatsız edilme [taciz] ve iç güzelliklerin ikinci planda kalması gibi sosyal sebepler yüzünden olumlu olmanın tersine olumsuz sonuçlar doğurabilir (akt. Güzel, 2013: 112).

Kadın bedeninin belli kalıplara ve ölçülere sığdırılıp kişiliğin ikinci plana atılması, kadının ruh dünyasına da etki eder. Yapılan araştırmalarda çoğu kadının, görünüşünde dayanılmaz bir mükemmellik aradığı ve güzelliğin bir semptom hâline geldiği saptanır. Mükemmel beden imgeleri kadınları depresyona, nevroza, psikoza veya ölüme sürükler. Erkeklerin arzu ve gereksinimleri için yaşama peşinde koştuklarından, kaderleri gerçek kendilerinden daimî olarak uzaklaşacaktır (İnceoğlu ve Kar, 2010: 87). Yakın bir tarihte edinilen bu bulgular, yüz yıl önce de aynı öneme sahiptir. Simone de Beauvoir, mahkûm edilmiş kadının başarı umudunu, süslenmesine ve güzelliğine borçlu olduğunu belirtir (1993: 14). İrfan Galip, karşısındaki kadının önce çirkinliğini kabul etmiş olsa da sonra içten içe onun güzel olmasını temenni etmiştir. Yani o da kadının bedenini ön plana taşımıştır.

Romanda, kadın için önemli bir problem olan namusla ilgili dedikodulara da değinilir. Feriha Davut, kurguladığı bir planla İrfan Galip’in karşısına çıkar. Daha

önce onu hiç görmeyen İrfan Galip, karşısındaki kadının Feriha Davut olduğunu bilemez ve onun güzelliğinden etkilenir. Kocasını Feriha Davut'a kaptıran bir kadın rolünü oynayan Feriha Davut, ileri geri konuşur ve İrfan Galip'e mektuplaştığı kadının erkek avcısı, aşüfte bir kadın olduğunu belirtir. Bir yandan çirkinlik meselesi diğer yandan bu sözler İrfan Galip'in ikilemini artırır. Bir karar aşamasında olduğunun gayet farkında olan İrfan Galip, her şeye rağmen evliliğe olumlu bakar. Yalnız onun düşünce dünyası şöyle şekillenir: "Almak da hak, bırakmak da. Bu işin sonunda çapanoğlu çıkarsa bırakıveririm vesselam... Bana şu mektupları yazan kızla birkaç gece beraber kalayım da isterse sonra kıyametler kopsun... diyordu" (Gürpınar, 2014: 159). Bu düşünce ataerkil yapının küçük bir yansımasıdır. Erkek için bir kadınla evlenmek kadar ondan boşanmak da kolaydır. Bu konuda toplumsal normlar erkeğin tarafında konuşlandırılmıştır. İlgili dönemin hukuki yapısı bu doğrultuda gelişmiştir. "... erkek sözle, seferdeyse birine vekalet vererek ya da mektup yazarak, boşanma anlamına gelen sözleri sarf ederek boşanmayı gerçekleştirmiş olur" (Art, 1996: 56).

Her türlü ihtimale rağmen evliliği kabul eden İrfan Galip, ailesini gönderir ve Feriha Davut'u ister. Yapılan evlilikte Feriha Davut'un şartlarından biri de zıfif gecesinde kuyruklu yıldızın Dünya'ya yaklaştığı gecedend sonra yaşanmasıdır. Her şey konuşulduğu gibi yapılır. İkili, konağın balkonlu kulesine çıkıp konuşmaya başlar. Feriha Davut duvağını kaldırınca İrfan Galip, daha önce gördüğü ve güzelliğinden etkilendiği kadınla karşı karşıya kalır. Feriha Davut, her şeyi bir bir anlatıp niçin böyle bir oyun oynadığını İrfan Galip'e izah eder. Neticede İrfan Galip; kişiliğiyle, güzelliğiyle, entelektüel yapısıyla, coşkunluğuyla müstesna bir kadın olan Feriha Davut'a kavuşur.

Romanın bu şekilde son bulması, romandaki feminist öğelerden olan dişilik sorunsalını tam olarak çözmez. Judith Butler, toplumsal cinsiyetin söylemlerde yer bulduğunu; iyi anne olma, heteroseksüel olarak arzulanır bir nesne olma, ehil bir işçi olma gibi karşılıklarının olduğunu belirtir (2008: 237). Arzulanır bir nesne olma ya da kadına biçilen ve dayatılan güzellik, onun kişiliğinin önüne geçmemelidir. İrfan Galip, ruh ikizini ararken onun güzelliğini aşırı bir şekilde önemsememeliydi. Romancının da İrfan Galip'in karşısına Feriha Davut'u çirkin bir kadın olarak çıkarması gerekirdi. İrfan Galip'in, çirkin fakat kişilikli bir kadınla evlenmiş olması durumunda romandaki feminist söylemler arasında bir bütünlüğün olduğu söylenebilirdi. Kadına dayatılan güzellik, roman kurgusundan taşıp romancının dünyasına tesir etmiştir. Bu da feminist söylemin eleştirdiği

bir husustur.

Sonuç

Türk edebiyatında Tanzimat Dönemi sonrasında kadın sorunları işleyen romancılar arasında Hüseyin Rahmi de yer alır. Yazar, *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* romanında bir yandan dönemin sosyal yapısına ışık tutarken diğer yandan kadınların zor yaşam koşullarına da dikkat çeker. Eğitimden sağlığa kadar çeşitli alanlarda kadınların sorunlarını dile getiren romancı, feminist bağlamda değerlendirilebilecek söylemlerde bulunur.

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç romanında ilk olarak kadının, kadın algısına değinilir. Toplumsal normlar çerçevesinde kadına biçilen rol kısıtlayıcı ve engelleyicidir. Bu rolün dışına çıkmak isteyen kadını yine hemcinsleri engeller. Romancı, eserindeki bir hadiseyle kadının hemcinsini nasıl kontrol ettiğini ve sınırladığını gösterir. Cehalet, yine romancının öne çıkardığı bir husustur. Romana göre kadınların temel kaygıları aşk ve koca olduğundan diğer mevzular onlar için önemsizdir. Kadının eğitimsizliği ve dar dünyası onu, toplumsal hadiselerle kayıtsız kılar. Hüseyin Rahmi, bu konuları işleyerek farkındalık yaratmaya çalışır. Kadınların uğradığı taciz meselesine, romanda küçük bir örnek de değinilir. Romancı, erkeğin kendinde kısmi bir hak olarak gördüğü ve kadını ikinci sınıf kabul eden bu ataerkil anlayışı dolaylı bir şekilde eleştirir.

Romandaki feminist söylemlerin çoğu, roman kahramanı Feriha Davut tarafından ifade edilir. O, kadının spor yapamamasından eğitiminin kısıtlanmasına, sokağa çıkamamasından sağlığına önem verilmemesine kadar birçok hususu yazdığı mektuplar vasıtasıyla dile getirir. Feriha Davut maddi olarak her türlü imkânna sahip olmasına rağmen toplumsal normlar sebebiyle birçok alanda engellerle karşılaşır. Romancı, kadın kahramanını konuşturarak kadınların mevcut şartlarına dikkat çeker. Bunlarla birlikte kadının evlilik konusundaki çaresizliği de vurgulanır. Kendine bir sahip bulmak zorunda bırakılan kadın, hiç tanımadığı bir adamla evlenmeye mecbur kalabilir. Feriha Davut bunları eleştirmiş ve kendi eşini kendisi seçerek süregelen düzenin dışına çıkma noktasında bir teşebbüste bulunmuştur. Romancı onu başarılı kılarak bu hususun nasıl neticelebileceğini okuyucuya göstermiştir.

Romanın olay örgüsü dâhilinde öne çıkan ve eleştirilen diğer bir husus da kadının bedeni ve kişiliği arasındaki sorgulamadır. Romancı, önce kadının kişiliğini, entelektüel yapısını, düşünce dünyasını öne çıkarmış ve roman kahramanlarını bu doğrultuda yönlendirmiştir. Ancak romanın sonunda Feriha Davut'un güzelliğiyle

ön plana çıkması, bu anlayışa gölge düşürür. Kadına dayatılan zorunlu güzellik, bu bağlamda romanın feminist dokusunda eğreti kalır. Yine de Hüseyin Rahmi, eserin de feminizm doğrultusundaki söylemlerle kadın haklarına dair birçok hususu gündeme taşımıştır.

Kaynakça

Aktaş, Gül. "Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C: 30, S: 1, s.: 53-72, 2013.

Argunşah, Hülya. *Kadın ve Edebiyat Kendini Yazmak...* İstanbul: Kesit Yayınları, 2016.

Arık Kırtıl, Gonca. "Feminist Edebiyat Eleştirisi Açısından Sevim Burak". *Kadın Araştırmaları Dergisi*, S: 8, s.: 127-151, 2003.

Art, Gökçen. *Şeyhülislam Fetvalarında Kadın ve Cinsellik*. İstanbul: Çiviyazıları Yayınları, 1996.

Aykut Türker, Ebru. "Feminist Edebiyat Eleştirisi". *Hece Eleştiri Özel Sayısı*, S: 77/78/79, s.: 293-305, 2003.

Beauvoir, Simone de. *Kadın İkinci Cins*. (Çev. Bertan Onaran) İstanbul: Payel Yayınları, 1993.

Berkes, Mediha. "Hüseyin Rahmi Romanlarında Kadın Tipleri". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C: 3, S: 5, s.: 539-552, 1945.

Butler, Judith. *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (Çev. Başak Ertür) İstanbul: Metis Yayınları, 2008.

Dulum, Sibel. *Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Good, Dale. "Kadın Hakları". *Britannica Compton's Genel Kültür Ansiklopedisi*, C:11, s: 207-212. İstanbul: Ana Yayıncılık, 1992.

Göçgün, Önder. *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.

Göksel, Ali Nüzhet. *Ziya Gökalp Hayatı, Sanatı, Eserleri*. İstanbul: Varlık Yayınları, 1963.

Güçlü, Abdülbâki vd. *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bi-

lim ve Sanat Yayınları, 2003.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç*. İstanbul: Özgür Yayınları, 2014.

Güzel, Ebru. *Kültürel Bağlamda Kadın ve Güzellik*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Humm, Maggie. *Feminist Edebiyat Eleştirisi*. (Çev. Özge Altay vd.) İstanbul: Say Yayınları, 2002.

İnceoğlu, Yasemin ve Kar, Altan. "Yeni Güzellik İkonları: İnsan Bedeninin Özgürlüğü mü, Mahkûmiyeti mi?". *Kadın ve Bedeni* (Ed. Yasemin İnceoğlu ve Altan Kar), s.: 63-90. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.

Karagözoğlu, Galip. "Atatürk'ün Eğitim Savaşı". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C:2, S:4, s.:193-213, 1985.

Keçeci Kurt, Songül. *Osmanlı Devleti'nde Kadın Eğitimi Harem'den Mektebe*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2011.

Kümbetoğlu, Belkis. "Değersizleştirme: Kadın Bedeninin Maruz Kaldığı Şiddet". *Kadın ve Bedeni* (Ed. Yasemin İnceoğlu ve Altan Kar), s: 37-61. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.

Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2014.

Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1994.

Nagl-Docekal, Herta. "Feminist Felsefenin Geleceği". (Çev. Şeyda Öztürk) *Cogito Feminizm Özel Sayısı*, S: 58, s.: 219-224. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.

Necatigil, Behçet. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları, 1995.

Ozankaya, Özer. *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1980.

Şimşek, Abdulazim. "II. Meşrutiyet Döneminde Batılılaşma Etkisinde Yapılan Feminizm Tartışmaları". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S: 61, s.: 341-364, 2017.

Urgan, Mîna. *Virginia Woolf*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012.

Woolf, Virginia. *Kendine Ait Bir Oda*. (Çev. Suğra

Öncü) İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Yapar Gönenç, Aslı. “Fransa’da ve Türkiye’de Kadın Hareketleri”. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, S: 27, s:63-84, 2006.